

Παρουσίαση των εργασιών του Πρώτου Ex Oriente Lux I με θέμα Η έρευνα και διδασκαλία των Πολιτισμών Αιγύπτου, Εγγύς Ανατολής και Κύπρου στα Ελληνικά Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα

Στις 20 Μαΐου 2011, στο αμφιθέατρο Δρακοπούλου του Πανεπιστημίου Αθηνών εγκαινιάστηκε μια νέα σειρά Συμποσίων με το γενικό τίτλο Ex Oriente Lux. Αντικείμενο των συμποσίων αυτών, τα οποία θα πραγματοποιούνται κάθε δύο χρόνια, θα είναι η παρουσίαση ειδικών θεμάτων/πτυχών για τους μεγάλους πολιτισμούς που αναπτύχθηκαν στην ευρύτερη λεκάνη της νοτιοανατολικής Μεσογείου κατά την αρχαιότητα (Αίγυπτο, Εγγύς Ανατολή και Κύπρο), καθώς και για τις μεταξύ τους διαπολιτισμικές σχέσεις και αλληλεπιδράσεις. Το πρώτο Συμπόσιο ήταν αφιερωμένο στην έρευνα και διδασκαλία αυτών των πολιτισμών στα Ελληνικά ΑΕΙ και διοργανώθηκε από το Πανεπιστήμιο Αιγαίου (Τμήμα Μεσογειακών Σπουδών) σε συνεργασία με το Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών (Τομέας Αρχαιολογίας και Ιστορίας της Τέχνης) και το Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο. Τις εργασίες του Συμποσίου χαιρέτησαν ο Πρέσβης της Αιγύπτου, **Tarek Adel**, ο Πρέσβης του Ιράκ, **Burhan Jaf**, ο Μορφωτικός Ακόλουθος της Αιγυπτιακής Πρεσβείας, Δρ. **Hisham Darwish**, ο Μορφωτικός Ακόλουθος της Κυπριακής Πρεσβείας, **Κώστας Λυμπουρής**, οι Πρόεδροι των Τμημάτων, Καθ. **Κωνσταντίνος Μπουραζέλης** και Αν. Καθ. **Ελένη Καραντζόλα** και η Προϊσταμένη των Προϊστορικών, Αιγυπτιακών και Ανατολικών Αρχαιοτήτων του Εθνικού Αρχαιολογικού Μουσείου, Δρ. **Ελένη Παπάζογλου**.

Το Συμπόσιο άνοιξαν οι καθηγήτριες Βυζαντινής αρχαιολογίας του Πανεπιστημίου Αθηνών, **Σοφία Καλοπίση-Βέρτη** και **Μαρία Παναγοτίδη**, παρουσιάζοντας τις έρευνές τους στην Αγία Κορυφή στη Χερσόνησο του Σινά, όπου σύμφωνα με την παράδοση ο Μωϋσής έλαβε τις 10 εντολές. Η ανασκαφική έρευνα αποσαφήνισε την κάτοψη τρίκλιτης ξυλόστεγης βασιλικής με νάρθηκα, η οποία παρουσιάζει πολλές ομοιότητες με το καθολικό της μονής της Αγίας Αικατερίνης του Σινά που κτίστηκε από τον Ιουστινιανό μετά το θάνατο της Θεοδώρας το 548. Η ανασκαφική έρευνα έφερε επίσης στο φως μικρών διαστάσεων κτίσμα παλαιότερο της βασιλικής που ταυτίστηκε με το ευκτήριο του οσίου Ιουλιανού, ο οποίος επισκέφτηκε την Αγία Κορυφή το 362/63, καθώς και ερείπια παρεκκλησίων που ανεγέρθηκαν στα

ερείπια της βασιλικής σε διάφορες εποχές. Τα ευρήματα, μεταξύ των οποίων περιλαμβάνονται θραύσματα επιγραφών στα ελληνικά, αραβικά και αρμενικά καθώς και όστρακα αγγείων της παλαιοχριστιανικής, φατιμδικής και μαμελουκικής εποχής αλλά και νεότερων περιόδων, αναδεικνύουν την Αγία Κορυφή ως διαχρονικό προσκυνηματικό τόπο για χριστιανούς και μουσουλμάνους.

Τη δυναμική της Ελληνικής Αιγυπτολογίας κυρίως μέσα από τα πολυδιάστατο, ερευνητικό και εκπαιδευτικό έργο του Πανεπιστημίου Αιγαίου ανέπτυξε ο **Παναγιώτης Κουσουλής**. Παρουσιάστηκαν τα αποτελέσματα της πρώτης φάσης της μεγάλης επιφανειακής έρευνας στο Χελούαν, το πρόγραμμα των αιγυπτιακών και αιγυπτιαζόντων αναθημάτων από τα αρχαϊκά ιερά της Ρόδου, καθώς και το φιλόδοξο, διατμηματικό (με τα πανεπιστήμια Βόννης, Λειψίας και Ουαλίας) πρόγραμμα της αρχαίας αιγυπτιακής δαιμονολογίας. Αναφέρθηκαν επίσης οι αρχαιομετρικές και αρχαιοαστρονομικές μελέτες που από το 1999 διεξάγει ο Καθ. **Ιωάννης Λυριτζής** σε Αιγυπτιακά μνημεία (Ναουάμις, Οσίριον, ναός του Σέθου Α΄, Κασρ ελ-Σακχά), η μεγάλη γκάμα των μαθημάτων Αιγυπτολογίας και αρχαιολογίας της Εγγύς Ανατολής που υπάρχουν στον οδηγό σπουδών του Τμήματος Μεσογειακών Σπουδών, καθώς οι πρώτες διδακτορικές διατριβές στην Αιγυπτολογία που εκπονούνται σε ελληνικό Πανεπιστήμιο.

Η Καθ. **Ελένη Μαντζουράνη** αναφέρθηκε στην ανάπτυξη και εξέλιξη των κυπριακών σπουδών στα ελληνικά ΑΕΙ. Παρουσίασε τη διδασκαλία και έρευνα στους τομείς της Προϊστορικής, Κλασικής και Βυζαντινής Αρχαιολογίας και της Αρχαίας Κυπριακής Γραμματείας. Το προϊόν αυτής της σπουδής είναι η εκπόνηση Μεταπτυχιακών Διπλωματικών Εργασιών και διατριβών αλλά και επιστημονικών δημοσιεύσεων -άρθρων και μονογραφιών. Ακολούθως, η Καθ. **Νότα Κούρου** επικεντρώθηκε στην διδασκαλία και την έρευνα των πολιτισμών της Φοινίκης και των γειτονικών της περιοχών στην Εγγύς Ανατολή. Στα χρόνια της μεγάλης ύφεσης της Ανατολικής Μεσογείου που συνήθως αποκαλούμε “Σκοτεινούς Αιώνες”, οι πολιτισμοί και ο ρόλος των λαών που μέχρι πρόσφατα η έρευνα συνήθως χαρακτήριζε με τον γενικό όρο “Φοίνικες”, θεωρούνται πλέον τα “*εκ των ων ουκ άνευ*” για την κατανόηση ενός μεγάλου τμήματος της ιστορίας του Αιγαίου και των πολιτισμών που προσδιόρισαν νέες “ταυτότητες” στην ιστορία της Μεσογείου. Η έξοδος τους στην Κεντρική και Δυτική Μεσόγειο δια μέσου της Κύπρου και του Αιγαίου οδήγησε αφενός στην ομαλοποίηση

των θαλάσσιων επικοινωνιών και αφετέρου πυροδότησε μια σειρά από διαδραστικές πολιτισμικές εξελίξεις που οδήγησαν τη Μεσόγειο σε νέα εποχή.

Την αρχαιολογική έρευνα του Πανεπιστημίου Αθηνών στις θέσεις Tell Nader και Tell Baqra στο Erbil (αρχ. Άρβηλα), την πρωτεύουσα της Κουρδικής Περιφέρειας του βορείου Ιράκ, παρουσίασε ο **Κώστας Κοπανιάς**. Η ανασκαφή στο Tell Nader έφερε στο φως ευρήματα κυρίως της ύστερης 5^{ης} και 4^{ης} χιλιετίας π.Χ. (περίοδοι Ουμπάιντ και Ουρούκ), ωστόσο η χρήση του χώρου της συγκεκριμένης θέσης φαίνεται ότι συνεχίστηκε μέχρι και την πρώτη 1^η χιλιετία π.Χ. (νεοασσυριακή περίοδος). Μεταξύ των επιφανειακών ευρημάτων ήταν και ένα όστρακο υστεροκλασικού αττικού αγγείου.

Εξαιρετικό ενδιαφέρον παρουσίασε η ομιλία της προσκεκλημένης Καθ. **Ναννώ Μαρινάτου**, η οποία αναφέρθηκε στις σχέσεις Ελλήνων μισθοφόρων της Ιωνίας με την Αίγυπτο και Μέση Ανατολή στα μέσα του 7^{ου} αιώνα, δηλ. την εποχή του Ψαμμήτιχου Α', μιας σχετικά άγνωστης περιόδου της Ελληνικής ιστορίας που την γνωρίζουμε πολύ αποσπασματικά από τις ιστορικές μας πηγές για την οποίαν όμως υπάρχουν πολλά στοιχεία από την λογοτεχνία και τις εικαστικές τέχνες. Σε αυτή την εποχή τοποθετεί η κα. Μαρινάτου τον Αρχίλοχο και τον Όμηρο. Οι τρεις ομιλίες που ακολούθησαν εξέτασαν διαφορετικές πτυχές των διαπολιτισμικών σχέσεων και ανταλλαγών των λαών της ανατολικής Μεσογείου κατά την 1^η χιλιετία π.Χ. Ο **Δημήτρης Παλαιοθόδωρος** από το Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας παρουσίασε τα νεώτερα ιστορικά, επιγραφικά και αρχαιολογικά δεδομένα της παρουσίας των Ελλήνων στην Συρο-παλαιστίνη και τη Μέση Ανατολή από τις αρχές της εποχής του Σιδήρου ως την πτώση του νεοβαβυλωνιακού βασιλείου (539 π.Χ.). Ο **Γιώργος Μπουρογιάννης**, υποψήφιος μεταδιδάκτορας ερευνητής στο Πανεπιστήμιο Αιγαίου, συνέκρινε την κυπριακή και φοινικική κεραμική από το Δέλτα του Νείλου με αντίστοιχα ευρήματα από τον Αιγαιακό χώρο, διερευνώντας τα δίκτυα διακίνησης και χρήσης της, ενώ η **Ευαγγελινή Μάρκου** από το Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών επαναξιολόγησε το χαρακτήρα της ενσωμάτωσης της Κύπρου στις μεγάλες δυνάμεις των αρχαϊκών και κλασικών χρόνων, Ασσύριους, Αιγυπτίους, Πέρσες και Μακεδόνες, μέσα από πρωτογενείς πηγές αλλά και τη σύγχρονη έρευνα.

Το Συμπόσιο ολοκληρώθηκε με δύο ομιλίες οι οποίες παρουσίασαν διαφορετικές πτυχές της αρχαίας Αιγύπτου στην Ελλάδα του σήμερα. Η κα. Ε. Τουρνά, επιμελήτρια της Αιγυπτιακής Συλλογής του Εθνικού Αρχαιολογικού Μουσείου, παρουσίασε άγνωστα

δεδομένα από το ιστορικό της Συλλογής και το χρονικό των εκθέσεών της, από τις πρώτες δωρεές του τέλους του 19^{ου} και αρχών του 20^{ου} αιώνα έως τη σημερινή, πολύ οργανωμένη μόνιμη έκθεσή της. Τέλος, ο Καθ. **Δημήτρης Κυρτάτας** από το Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας έθεσε κάποιους προβληματισμούς, οι οποίοι έδωσαν το έναυσμα για μια γόνιμη συζήτηση για το μέλλον των ανατολικών πολιτισμών στην ελληνική ακαδημαϊκή πραγματικότητα.

Με δεδομένη την ανάγκη προώθησης των αιγυπτιακών και γενικότερα των ανατολικών σπουδών στην Ελλάδα, χρειάζεται να προσδιοριστεί τόσο η στόχευσή τους όσο και η κατάλληλη μεθοδολογία για τη διδασκαλία τους. Σε μια παλαιότερη εποχή, η ιστορία των ανατολικών λαών διδασκόταν στο ελληνικό εκπαιδευτικό πρόγραμμα για να υπογραμμιστεί η συμβολή τους στην πρόοδο του πολιτισμού. Χρησίμευε έτσι ως εισαγωγή στην κόσμο των Μινωϊτών και των Μυκηναίων. Σήμερα, που ακόμα και αυτή η διδασκαλία έχει συρρικνωθεί ή εγκαταλειφθεί, η ιστορία και αρχαιολογία των πολιτισμών της αρχαίας Αιγύπτου και Εγγύς Ανατολής πρέπει να συνδυαστεί με την ελληνική ιστορία με τρόπο συνεχή και διαχρονικό. Ας μην ξεχνάμε την γοητεία που άσκησε η Αίγυπτος ως χώρα και ως πολιτισμός στην Ελληνική διάνοηση, η οποία φθάνει από τον Ηρόδοτο και τον Πλάτωνα ως τις μέρες μας, με λαμπρό παράδειγμα την ποίηση του Καβάφη.

Το πρώτο **Ex Oriente Lux** όχι μόνο έθεσε ως στόχο και, κατά γενική ομολογία, πέτυχε την έναρξη και εδραίωση ενός εποικοδομητικού διαλόγου για τους ανατολικούς πολιτισμούς, αλλά κυρίως έδωσε υπόσταση σε ένα νέο **διεθνές, διατμηματικό και διεπιστημονικό** κέντρο έρευνας, ανάδειξης και διδασκαλίας των υλικών καταλοίπων, ιδεών και συμβόλων αυτών των πολιτισμών, το **Ινστιτούτο Ανατολικών Μεσογειακών Σπουδών Αρχαιολογίας (Institute of Eastern Mediterranean Studies in Archaeology, <http://www.easternstudies.org>)**, το οποίο πιστεύουμε ότι θα αποτελέσει το όχημα για τη διάδοση του «εξ' ανατολών φωτός» στην Ελλάδα!

Για την Οργανωτική Επιτροπή του Συμποσίου,
Παναγιώτης Η.Μ. Κουσούλης
Επ. Καθηγητής Αιγυπτολογίας
Τμήμα Μεσογειακών Σπουδών, Πανεπιστήμιο Αιγαίου